

**<<ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ
ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ
ՉԱՐԳԱՑՈՒՄ
ՀԻՄՆԱԴԴՐԱՄ>>**

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ԿԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ
2023**

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

- ԹԵՄԱ՝ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՋ ԱՐԺԵՔՍՅՈՒՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ**
- ՖԻԶԻԿԱ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԴԱՍԱԺԱՄԵՐԻՆ**
- ԱՌԱՐԿԱ՝ ՖԻԶԻԿԱ**
- ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ՀԱԿՈՔՅԱՆ ԱՆԺԵԼԱ**
- ՄԱՐԶ՝ ԵՐԵՎԱՆ**
- ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ՝ ԳԻՏԱԿ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....3

ԳԼՈՒԽ 1.1. ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՋ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ

ՖԻԶԻԿԱ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԴԱՍԱԺԱՄԵՐԻՆ5

1.2. ՖԻԶԻԿԱ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ՍՈՎՈՐՈՂԻ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ
ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ.....9

ԳԼՈՒԽ 2. ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՄԱՍ.....17

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....21

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....23

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Մեր երկրում աշակերտների արժեքային համակարգի ձևավորումը ներառված է Հայաստանի Հանրապետության պետական չափորոշչում՝ որպես հենց կրթության բովանդակային բաղադրիչ: Յուրաքանչյուր ուսումնական առարկայի մասով սովորողների պատրաստվածությունը ներկայացվող գիտելիքային պահանջների մեջ առանձին կետով նաև նշվում է արժեքները և դրանց ձևավորումը, որոնք պետք է տա դպրոցը:

«Արժեհամակարգ» հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն շառավիղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Նոր սերնդի արժեհամակարգի ձևավորման, կրթության և դաստիարակության գործում լուրջ անելիքներ ունի հայ դպրոցը, որի գերնպատակն է կերտել բարոյական, ազգային արժեքներով օժտված, ազգային նկարագիր ունեցող սերունդ:

Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն: Սովորողը պետք է

1. հասկանա, որ յուրաքանչյուր առարկա ունակ է իրեն տալ բարձր բարոյական արժեքներ ու մարդկային որակներ: Սակայն հարկ է փաստել, որ դպրոցի համար այդ նպատակին հասնելը հեշտ չէ: Ուստի և այս նպատակի համար պետք է խոստուն քայլեր կատարեն բոլոր մանկավարժական աշխատողները: Ֆիզիկայի ուսուցչի առաջ կանգնած է առարկայի ուսումնական ընթացքում դասընթացի նյութերի օգնությամբ արժեքային համակարգի ձևավորման, սովորողների անձի դաստիարակության խիստ բարդ խնդիրը: Ուստի կարևոր ենք համարում՝ այդ թվում և այս առարկայի ուսուցչի ջանքերը սովորողների մոտ արժեքային համակարգ ձևավորելու ճանապարհին:

Հետազոտության թեմայի արդիականությունը: Մույն հետազոտության արդիականության համար հիմք է հանդիսացել ՀՀ Հանրապետության պետական չափորոշչում՝ որպես կրթության բովանդակային բաղադրիչ դիտարկվող արժեհամակարգի ձևավորման

մեխանիզմների ուսումնասիրությունը ֆիզիկա առարկայի շրջանակներում:
Հետազոտության նպատակը: Ցույց տալ ֆիզիկա առարկայի դերը սովորողի կյանքում, ընդգծել դրա օգնությամբ սովորողներին ճիշտ ուղղորդելու և արժեքային համակարգ ձևավորելու անհրաժեշտությունը:

Հետազոտության խնդիրները:

1. Ուսումնասիրել այն եղանակներն ու միջոցները, որոնք թույլ կտան ուսուցչին ֆիզիկայի դասավանդման ընթացքում առաջնահերթություն դարձնել նաև վերջիններիս արժեհամակարգի ձևավորումը:
2. Ներկայացնել դպրոցականի արժեհամակարգի ձևավորման հիմնախնդիրը հանրակրթական դպրոցում ֆիզիկայի դասին:
3. Կարևորել դասագրքերի արժեկողմնորոշիչ նշանակությունը հանրակրթական դպրոցում:

Մեր հետազոտության համար մեթոդաբանական հիմք են հանդիսացել՝ Լ. Ի. Բոժովիչի, Ա.Գ. Զորավոմիսլովայի, Ա.Ն. Լեոնտևի, Ս.Լ. Ռուբինշտեյնի կողմից մշակված արժեքային կողմնորոշման վերաբերյալ դիտարկումները:

Հետազոտության կիրառական նշանակությունը՝

Մեր կատարած տեսական և հետազոտական ուսումնասիրության արդյունքների հիման վրա առաջադրված հանրակրթական դպրոցում <<Ֆիզիկա>> առարկայի կարևորմամբ արժեհամակարգի ձևավորմանն ուղղված մոդելը կարող է նպաստել դպրոց-ընտանիք փոխհամագործակցային սովորողակենտրոն մանկավարժական գործունեությանը:

Հետազոտության մեթոդները՝

❖ գիտամանկավարժական գրականության, պարբերական մամուլի ուսումնասիրություն և վերլուծություն,

ԳԼՈՒԽ 1.1.

ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՋ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ

ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ՖԻԶԻԿԱ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԴԱՍԱԺԱՄԵՐԻՆ

Սովորողի արժեքային համակարգի ձևավորման անհրաժեշտությունը դպրոցում նոր սերնդի արժեհամակարգի ձևավորման, կրթության և դաստիարակության գործում լուրջ անելիքներ ունի դպրոցը, որի գերնպատակն է կերտել բարոյական, ազգային արժեքներով օժտված, ազգային նկարագիր ունեցող սերունդ: Արժեքների մեծ մասի հենքը էթիկական նորմերից է բխում և ձևավորվում է դրանց շնորհիվ: Էթիկական նորմերը անհրաժեշտ են մարդկանց համակեցությունը ապահովելու համար, քանի որ դրանք պարտադրում են հրաժարվել ցանկալիից հանուն ընդհանուր շահի: Էթիկական նորմերը մեզ թելադրում են վարքագիծ, և որքան դրանք ավելի պահանջկոտ են, այնքան ավելի լուրջ արժեհամակարգ է պետք ձևավորել, որպեսզի մարդը բնականորեն դրանց համապատասխանի: Կյանքի տարբեր ոլորտների նկատմամբ վերաբերմունքը մարդու մեջ ձևավորվում է նաև կրթության ընթացքում ստացած տեղեկատվության միջոցով: Կրթության սոցիալական ինստիտուտի միջոցով իրականանում է արժեքային մշակույթի փոխանցումը սերնդեսերունդ: Գրեթե միշտ դպրոցն է ստաձնում հանրության մեջ տարածված արատները պախարակողի դերը, պայքարում դրանք արմատախիլ անել սովորողների արժեքային համակարգից, ցույց տալ սովորողին լավի, բարու, մարդասիրության, ազնվության ու աշխատասիրության օրինակները: Այս առումով կարևոր է ցանկացած ուսումնական առարկա, որը սովորողին տալիս է իր դրական օրինակն ու ուղղորդումը: Օրինակ՝ ֆիզիկայի, քիմիայի դասերին գիտնականների ու մտածողների կյանքն է օրինակ բերվում, ինչը նաև մոտիվացնող է: Մարդկային բարձր արժեքները շատ կարևոր են եղել մարդկային հասարակության համար հնուց ի վեր, այդպես է և այսօր, ուստի մարդկային որակական այս հատկանիշը պետք է անդադար ուշադրության կենտրոնում լինի: Երեխաների դաստիարակչական ծրագրերի մեջ կարևոր տեղ պետք է գրավեն երեխաների բնույթի մեջ նկատված կամայականության, էգոիզմի, երեսպաշտության, անարդարամտության, անտարբերության, չարության, ընչաքաղցության և այլ ամոթալի երևույթների իսպառ վերակառուցումը: Հաղթահարել

դրանք՝ կնշանակի փակել դրանց վարակի ճանապարհը, փրկել ուրիշ երեխաների: Արժեքային համակարգի ձևավորումն անհնար է պատկերացնել հասարակությունից, մարդկանց հետ շփումից զատ: Անձի արժեքների համակարգը ձևավորվում է սոցիալականացման ընթացքում: Արժեքային համակարգի ձևավորումն ընթանում է դաստիարակության և կրթության ընթացքում սոցիալական փորձի յուրացման միջոցով: Անձնային արժեքները ձևավորվում են սոցիալականացման ամբողջ ընթացքում: Կարող ենք վստահաբար պնդել, որ սովորողի արժեհամակարգի հիմնական մասի ձևավորման համար պատասխանատու է դպրոցական միջավայրը, քանի որ այստեղ է տեղի ունենում նաև սովորողի իմացական առաջընթացն ու կարողունակությունների զարգացումը, իսկ դրանք մեծապես կապված են արժեքային համակարգի հետ և փոխլրացնում են միմյանց: Ուսուցչի դաստիարակչական աշխատանքի ընթացքում զարգանում է աշակերտների ինտելեկտուալ պատրաստակամությունը դժվարությունները հաղթահարելու գործում ձևավորում են համառություն , ինքնակազմակերպման և ինքնավերահսկման ընդունակություններ: Ելնելով վերոգրյալից՝ կարող ենք եզրահանգել, որ արժեքային համակարգի ձևավորումը ժամանակակից դպրոցի գերխնդիրն է և մշտապես պետք է լինի մանկավարժների ուշադրության կենտրոնում: Կրթական տարբեր աստիճաններում սովորողն ունենում է աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումներ և հարաբերություններ: Վերաբերմունքն աշխարհի նկատմամբ և հարաբերությունը աշխարհի հետ, վերաբերմունք սեփական անձի նկատմամբ և հարաբերությունն ինքն իր հետ իրականացվում են հասարակական դաստիարակության համակարգի (ուսումնական հաստատություններ, հասարակական, պետական, խորհրդակցական մարմիններ, մանկապատանեկան կառույցներ, այլ) և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների (հեռուստատեսություն, համացանցային լրատվական միջոցներ, մամուլ) միջոցով: Կինոն, թատրոնը, հեռուստատեսությունը, համացանցը ներգործում են աշակերտի անձի վրա ոչ միայն ինքնին՝ որպես տեղեկատվության աղբյուրներ, այլ նաև որոշակի տիպարների միջոցով, որոնք դրսևորվում են այդ «տեղեկատվական աղբյուրներից հոսող» հերոսների վարքագծում Աշխարհի մասին պատկերացումները, բարոյական հայացքները և համոզմունքները, մտածելակերպը և աշխարհայացքը, հետաքրքրությունները, ձգտումները և արժեքները

պայմանավորվում են խմբային գիտակցության առանձնահատկություններով, որում անձը ձևավորվում է և որում ընթանում է նրա առօրյա գործունեությունը: Այս առումով կրկին պետք է առանձնացնել դպրոցի անուղղակի և ուղղորդված ներգործությունը, ինչը միտված են սովորողի արժեհամակարգի զարգացմանը: Արժեհամակարգի ձևավորման ու բնականոն զարգացման վրա ուղղակիորեն ազդում է բարոյահոգեբանական մթնոլորտը: Այստեղ շատ կարևոր է ուսուցչի կողմից կոնֆլիկտային իրավիճակների ճիշտ կառավարումը: Մանկավարժական գործընթացում հանդիպող շատ իրավիճակներ վերածվում են մանկավարժական խնդիրների՝ մանկավարժներին, աշակերտներին ու նրանց ծնողներին դրդելով իրավիճակների վերլուծությանը, առաջարկվող լուծումների տարբերակների գնահատմանը, լավագույն տարբերակի ընտրությանը և իրականացման պլանի մշակմանը: Շատ կարևոր է, դասավանդող ուսուցիչները ուշադրություն դարձնեն ցանկացած մանկավարժական իրավիճակի, ճիշտ մոտեցում ցուցաբերեն և խնդրահարույց իրավիճակին համապատասխան լուծում տան՝ ելնելով մանկավարժական գործընթացի նպատակից, մանկավարժական իրավիճակի բնույթից, աշակերտների տարիքային առանձնահատկություններից և այլն: Դպրոցում կյանքը չի կարող հեշտ լինել սովորողի համար: Նա պետք է ընկալի համակեցության նորմերի իմաստը և ընդունի դրանք: Այդ ամենի պտուղը կլինեն իրական արժեքները, այլ ոչ թե թելադրված, անգիր արած: Եթե մենք կարողանանք կառուցել դպրոցներ, որոնք կձևավորեն արժեքներ աճող սերնդի համար, կունենանք աշխարհի ամենալավ և ամենաիմաստալից կրթական համակարգը: Արժեքային համակարգի ձևավորման գործում անհրաժեշտ է հաշվի առնել ինչպես օբյեկտիվ, այնպես էլ սուբյեկտիվ մի շարք գործոններ, որոնց թվում են սոցիալական պայմանները, անձի սոցիալականացման բնութագրիչները, շարժառիթային ոլորտի առանձնահատկությունները և անձնային բնութագրիչները: Օրենսդրական դաշտում ևս կան հստակ նկատառումներ, թե ինչպիսին պիտի լինի սովորողի արժեքային համակարգը, համաձային որոնց՝ արժեքային համակարգի նպատակն է ձևավորել անձ և քաղաքացի, որը պետք է՝

ա. գիտակցի սեփական մշակույթի՝ լեզվի, պատմության, արվեստի, ավանդույթների, ազգային այլ արժեքների կարևորությունն ու նշանակությունը և լինի դրանց կրողը,

բ. հարգի Հայաստանի պետական խորհրդանիշները, լինի հայրենասեր, կարևորի ազգային հիմնախնդիրների լուծման գործում իր մասնակցության անհրաժեշտությունը,

գ. գիտակցի, որ գիտությունը, արդիական տեխնոլոգիաները, կրթությունը մեծագույն արժեքներ են ժամանակակից աշխարհում,

դ. գիտակցի, որ իր համար կարևորագույն արժեքներ են գիտելիքները, աշխատանքային հմտությունները, մասնագիտական վարպետությունը,

ե. կարևորի բարոյական չափանիշները և քրիստոնեական ու համամարդկային արժեքները, լինի ազնիվ, գթասիրտ, արդարամիտ, օրինապահ, բարեկիրթ,

զ. կարևորի գեղագիտական արժեքները, գնահատի գեղեցիկը, բարին և ճշմարիտը,

է. գիտակցի իր տեղն ու դերն ընտանիքում և հասարակության մեջ. լինի նախաձեռնող, դրսևորի արժանավայել պահվածք,

ը. գիտակցի ծնողների, տարիքով մեծերի և փոքրերի, ընկերների և համայնքի նկատմամբ հարգանքի դրսևորման կարևորությունը,

թ. հարգի մարդու իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները, լինի մարդասեր, հանդուրժող, քաղաքակիրթ վերաբերմունք դրսևորի ուրիշ ժողովուրդների ներկայացուցիչների և նրանց մշակույթների հանդեպ,

ժ. անաչառորեն գնահատի իր ուժերն ու կարողությունները՝ բացառելով սեփական անձի թերագնահատումը կամ գերագնահատումը,

ժա. դրսևորի աշխատասիրություն, հնարամտություն, նպատակադրվածություն, արժևորի ու գնահատի սեփական և այլոց աշխատանքը,

ժբ. մշտապես հոգ տանի իր առողջության մասին, կարևորի մարմնակրթության դերը, հետևողական լինի առողջ ապրելակերպի և անվտանգ կենսագործունեության կանոնների կիրառման գործում: Այսպիսով, կարող ենք պնդել մեր այն համոզմունքը, որ սովորողի արժեքային համակարգի հիմնասյուները դրվում են դպրոցում: Դասապրոցեսը,

սովորողների միջանձնային շփումները, լայն շրջանակների հետ համագործակցությունը իրենց ազդեցությունն են թողնում սովորողի հետաքրքրությունների շրջանակի, դիրքորոշումների, համոզմունքների վրա, ուստի այս տեսանկյունից կարևոր է ուսուցչի ուղղորդումը, լավի ու վատի պատկերավոր ցուցադրումը դասի բովանդակային կառուցվածքի մեջ: Այս առումով կարևոր ենք համարում նաև ուսուցիչ-ծնող հարաբերությունների բարձր մակարդակը, որը նույնպես թույլ կտա զերծ պահել սովորողներին խնդրահարույց ու բացասական իրողություններից և վերջինիս արժեհամակարգի ձևավորումը դնել ճիշտ ուղենիշի վրա:

1.2. ՖԻԶԻԿԱ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ՍՈՎՈՐՈՂԻ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ֆիզիկայի իմացությունը մեծապես նպաստում է սովորողի աշխարհայացքային գաղափարների ձևավորմանը և վճռորոշ ազդեցություն ունի քաղաքակրթության, գիտատեխնիկական առաջընթացի և համանարդկային մշակույթի զարգացման վրա:

Անհնար է բնական որևէ երևույթի կամ նյութի վերաբերյալ ամբողջական տեղեկություններ ստանալ առանց ֆիզիկական գիտելիքների կիրառման: Ֆիզիկական անբակտելի կապի մեջ է բնական գիտությունների՝ քիմայի, կենսաբանության, մաթեմատիկայի, երկրագիտության, աշխարհագրության և բժշկագիտության հետ: Այդ ինտեգրացված գիտությունների փոխկապակցված զարգացումը սովորողին հնարավորություն է տալիս զարգացնել իր ճանաչողական հետաքրքրությունները, թափանցել բնության, տիեզերքի գաղտնիքների մեջ և բացահայտել բազմաթիվ առեղծվածային երևույթներ և հաստատել, որ բնության օրենքները գործում են անխափան, ինչը նպաստում է սովորողի համար գիտական աշխարհայացքի արժևորմանը: Մեզ շրջապատող կենցաղային իրերից սկսած մինչև նորագույն տեխնոլոգիաներն անհնար է պարկերացնել առանց համակարգված ֆիզիկական գիտելիքների: Գիտության ցանկացած բնագավառում, այդ թվում նաև ֆիզիկայում դրսևորվում է մարդկային բանականության գործունեությունը: Ֆիզիկայի

իմացութեամբ յունր հնարավորություն է տալիս կանխել շրջակա աշխարհին սպառնացող վտանգները, լուծել էկոլոգիական հիմնախնդիրներ:

Արժեքային համակարգը արտահայտվում է նաև սովորողի համապատասխան գործողությունների, վերաբերմունքի և վարքի միջոցով: Այս բաղադրիչի նպատակն է ձևավորել անձ և քաղաքացի, որը պետք է՝ գիտակցի սեփական մշակույթի՝ լեզվի, պատմության, արվեստի, ավանդույթների, ազգային այլ արժեքների կարևորությունն ու նշանակությունը և լինի դրանց կրողը. հարգի Հայաստանի պետական խորհրդանիշները, լինի հայրենասեր, կարևորի ազգային հիմնախնդիրների լուծման գործում իր մասնակցության անհրաժեշտությունը. գիտակցի, որ գիտությունը, արդիական տեխնոլոգիաները, կրթությունը մեծագույն արժեքներ են ժամանակակից աշխարհում: Գիտակցի, որ իր համար կարևորագույն արժեքներ են գիտելիքները, աշխատանքային հմտությունները, մասնագիտական վարպետությունը. կարևորի բարոյական չափանիշները և քրիստոնեական ու համամարդկային արժեքները, լինի ազնիվ, գթասիրտ, արդարամիտ, օրինապահ, բարեկիրթ, կարևորի գեղագիտական արժեքները, գնահատի գեղեցիկը, բարին և ճշմարիտը, գիտակցի իր տեղն ու դերը ընտանիքում և հասարակության մեջ, լինի նախաձեռնող, դրսևորի արժանավայել պահվածք, գիտակցի ծնողների, տարիքով մեծերի և փոքրերի, ընկերների և համայնքի նկատմամբ հարգանքի դրսևորման կարևորությունը, հարգի մարդու իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները, լինի մարդասեր, հանդուրժող, քաղաքակիրթ վերաբերմունք դրսևորի ուրիշ ժողովուրդների ներկայացուցիչների և նրանց մշակույթների հանդեպ, անաչառ գնահատի իր ուժերը, կարողությունները բացառելով սեփական անձի թերագնահատումը կամ գերագնահատումը, դրսևորի աշխատասիրություն, հնարամտություն, նպատակադրվածություն, արժևորի ու գնահատի սեփական և այլոց աշխատանքը, մշտապես հոգ տանի իր առողջության մասին, կարևորի մարմնակրթության դերը, հետևողական լինի առողջ ապրելակերպի և անվտանգ կենսագործունեության կանոնների կիրառման գործում: Ֆիզիկա ուսուցանելիս գիտակցի և կարևորի նյութերի դերը առօրյա կյանքում գիտատեխնիկական առաջընթացում, գիտակցի շրջակա աշխարհի վերաբերյալ գիտական պատկերացումները և կարևորի բնության օրենքների միասնականությունը:

Կարևորի ֆիզիկական գիտելիքների նշանակությունը բնապահպանական հարցերում, նպատակասլացությունը փորձնական աշխատանք կատարելիս, խնդիրներ լուծելիս, դրսևորի վստահություն սեփական ուժերի հանդեպ, լինի նախաձեռնող: Միջնակարգ կրթության քիմիայի ուսուցման ընդհանուր նպատակը բնության երևույթները հասկանալու, ձեռք բերած գիտելիքները բնության մեջ, առօրյա կյանքում և կենցաղում կիրառելու կարողությունների ձևավորումն է: Միջին և ավագ դպրոցում ֆիզիկայի ուսուցումը հիմնական մակարդակում ուղղված է հետևյալ նպատակներին.

Գիտելիքների յուրացում աշխարհի բնագիտական պատկերի ֆիզիկական բաղադրիչի, կարևորագույն ֆիզիկական հասկացությունների, օրենքների և տեսությունների մասին, կարողությունների տիրապետում, կիրառելու ստացած գիտելիքները տարբեր քիմիական երևույթների, նյութերի հատկությունների բացատրման համար, գնահատելու ֆիզիկայի դերը ժամանակակից տեխնոլոգիաների զարգացման և նոր նյութերի ստացման բնագավառում: Մեկ ընդ միշտ գիտակցել գիտության և տեխնիկայի կիրառման սահմաններն ու հնարավորությունները: Ճանաչողական հետաքրքրությունների և մտավոր մասին, կարևորի մարմնակրթության դերը, հետևողական լինի առողջ ապրելակերպին անվտանգ կենսագործունեության կանոնների կիրառման գործում: Ֆիզիկա ուսուցանելիս գիտակցի և կարևորի երևույթների դերը առօրյա կյանքում գիտատեխնիկական առաջընթացում, գիտակցի շրջակա աշխարհի վերաբերյալ գիտական պատկերացումները և կարևորի բնության օրենքների միասնականությունը: Կարևորի ֆիզիկական գիտելիքների նշանակությունը բնապահպանական հարցերում, նպատակասլացությունը փորձնական աշխատանք կատարելիս, խնդիրներ լուծելիս, դրսևորի վստահություն սեփական ուժերի հանդեպ, լինի նախաձեռնող:

Հանրակրթական դպրոցն իր ուղիղ ներգործությունն ունի սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորման գործընթացում: Ուսուցման գործընթացի ընթացքում դաստիարակչական աշխատանքների իրականացումը խիստ կարևոր հանգամանք կարելի է համարել, որովհետև ընտրելով դաստիարակչական առումով հիմնական գաղափարները, օրենքները և հասկացությունները՝ ուսուցիչը հնարավորություն է ստանում առարկայական ծրագրերի բովանդակության յուրացման միջոցով

աշակերտների մեջ սերմանել քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական և այլ գիտելիքներ ու վերաբերմունք: Այս ամենը համակարգված ձևով կարելի է իրականացնել նաև ֆիզիկա առարկայի դասավանդման ընթացքում: Հանրակրթական դպրոցի ֆիզիկա առարկայի ուսուցման նպատակն է՝ զարգացնել սովորողների՝

- ճանաչողական ունակությունները, տրամաբանական մտածողությունը,
- առօրյա իրադրություններում կողմնորոշվելու, ձեռք բերած գիտելիքները կիրառելու կարողությունները ,
- աշխարհի գիտական պատկերի և արժեքային համակարգի ձևավորմանը,
- ուսումը շարունակելու համար անհրաժեշտ հիմքերը, նպաստել նրանց արժեհամակարգի ձևավորմանը:

Անհերքելի է, որ դպրոցի հիմնական նպատակը կիրթ, մարդասեր, հոգևոր արժեքներով հարուստ, ակտիվ, բարձր բարոյականության տեր, իր հայրենիքը սիրող մարդու դաստիարակությունն է: Այնուամենայնիվ, այս գործընթացը բավականաչափ ժամանակատար է ու հատուկ մասնագիտական որակներ է պահանջում ուսուցչից: Այս պարագայում ֆիզիկայի ուսուցչի առաջ կանգնած է առարկայի ուսումնական դասընթացի նյութերով արժեքային համակարգի ձևավորման ապահովման համար գտնել մատուցման արդյունավետ եղանակներ: Ֆիզիկայի դասերին դաստիարակության խնդիրը պետք է հիմնված լինի մարդկային գործոնի գաղափարի օգտագործման վրա՝ որպես գիտության գործառույթյան որոշիչ սկիզբ: Ուսուցչի ակտիվ կենսական դիրքորոշումը, նրա գիտելիքների ու հետաքրքրությունների պաշարը կապահովեն սովորողի արժեհամակարգի ձևավորումը: Կրթության բովանդակության հետ միասին ուսուցման մեթոդները ներգործում են աշակերտների ճանաչողական ունակությունների վրա՝ նրանց հնարավորություն տալով ստացած գիտելիքները կյանքում օգտագործելու ըստ նպատակի: Յուրաքանչյուր դասի ժամանակ ուսուցիչը որոշակի դաստիարակչական խնդիրներ է լուծում՝ հաշվի առնելով տվյալ առարկայի և թեմայի ուսումնասիրման հիմնական խնդիրները, որոնք ներկայացված են առարկայական ծրագրերում: Նա առանձնացնում է ընդհանուր դաստիարակչական խնդիրները, որոնք առանձին աշակերտների մոտ

հաճախակի են դրսևորվում: Ուսուցիչը ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևերի ընտրության միջոցով առավել արդյունավետ է դարձնում աշակերտների արժեհամակարգային դաստիարակչական խնդիրների լուծումը: Օրինակ՝ խմբային աշխատանքի ժամանակ աշակերտները սովորում են ուշադրությամբ վերաբերվել միմյանց, միասին հաղթահարել դժվարությունները, միասին ձեռք բերել հաջողություններ, լսել հակադիր կարծիքներ, ընդօրինակել միմյանց և այլն: Հասակակիցների խմբում աշակերտն ավելի ազատ է արտահայտում իր մտքերն ու դատողությունները, գործում է անկաշկանդ, ինչն էլ նպաստում է ուսուցման արդյունավետ կազմակերպմանը: Անհատական աշխատանքում դաստիարակվում է աշակերտների ինտելեկտուալ պատրաստականությունը դժվարությունները հաղթահարելու գործում, ձևավորվում են համառության, ինքնակազմակերպման և ինքնավերահսկման ընդունակություններ: Խառը /համակցված/ դաս ,դասի այս տիպն այսպես է կոչվում այն պատճառով, որն ընդգրկում է ուսուցման գործընթացի շատ կողմեր՝ նոր գիտելիքների հաղորդում և յուրացում, ամրապնդում, ընդհանրացում, ստուգում և գնահատում: Դասի այս տիպը ամենատարածվածն է, մանավանդ հիմնական դպրոցում ինչպես վերը նշել էինք, ֆիզիկայի դասաժամը նույնպես լավ հնարավորություններ է ստեղծում ուսուցչի համար դրական ու արժեքավոր փորձառություն տալ սովորողին: Այս առարկայի դասերին ուսուցիչը պետք է փորձի համագործակցային հարաբերությունների միջոցով նախ և առաջ ձևավորի գիտական աշխարհայացք և ստեղծագործական մտածողություն: Իսկ ահա դասաժամի պրակտիկ ուղղվածությունը ձևավորում է ստացված գիտելիքներն ու հմտությունները առօրյա կյանքում օգտագործելու կարողություն: Ֆիզիկա առարկայի դասավանդման շրջանակներում դաստիարակության խնդիրը պետք է հիմնված լինի մարդկային գործոնի՝ գաղափարի օգտագործման վրա: Կարևոր է սովորողներին ծանոթացնել գիտնականի մտածողության ոճին, աշխատանքի արդյունքները մարդկանց պրակտիկ կարիքներին ծառայեցնելու նրանց ձգտմանը: Վերջին երկու տասնամյակում հայ իրականության մեջ արժեքների փոխակերպումները շարունակական բնույթ են կրում: Այս գործընթացը մեծապես պայմանավորված է տարբեր ուղղորդում ունեցող տեղեկատվական հոսքերով, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացմամբ, համաշխարհային

տեղեկատվական միջավայրի ձևավորմամբ, գիտության ու տեխնիկայի առաջընթացով: Այս պարագայում սովորողների հետաքրքրությունների ուսումնասիրությունը, ժամանակին ստեղծված հետադարձ կապը թույլ կտա հստակեցնել սովորողի համար գերակա արժեքներն ու կողմնորոշել դրանք դեպի բնականոն զարգացում: Ֆիզիկայի ավանդական ուսուցումը սովորողներին զինում է գիտելիքներով, որոնց հիման վրա ձևավորվում են հասկացությունները, տիպային խնդիրների լուծման, լաբորատոր աշխատանքների կատարման, ֆիզիկական երևույթների բացատրման կարողությունները: Դպրոցում աշակերտը պետք է ոչ միայն ձեռք բերի գիտելիքներ, այլ նաև զարգացնի մտածողությունը՝ սովորի մտածել, ինքնուրույն գիտելիքներ ձեռք բերի (զբաղվի ինքնուսուցմամբ) և այդ գիտելիքներն օգտագործի տեսական և գործնական խնդիրների լուծման ժամանակ: Ներկա ուսուցման հիմնախնդիրները քննարկելիս ավելի հաճախ է ընդգծվում, որ կարևոր է ձևավորել սովորողների ոչ միայն գիտելիքները, կարողությունները և հմտությունները, այլ նաև ստեղծագործող անհատի այնպիսի որակներ, ինչպիսիք են նախաձեռնողականությունը, անհատականությունը, ինքնուրույնությունը և ճկունությունը խնդիրները լուծելիս: Ֆիզիկական կրթությունն իր առջև նպատակ է դնում սովորեցնելու գործնական նշանակությամբ խնդիրները: Սակայն ուսուցման ձևերը ֆիզիկայի դասերին, որոնք մեծապես միտված են դեպի կրկնողություն, նյութի սերտում և վերարտադրման ուսումնական գործունեություն, ստեղծագործական մտածողության զարգացում գրեթե չեն ապահովում: Այդ պատճառով առանձնակի արդիական է դառնում ֆիզիկայի դասավանդման նոր, արդյունավետ մոտեցումների որոնումը, որը նպաստում է նշանակալից, կենսականորեն կարևոր հիմնախնդիրների լուծմանը պատրաստ ստեղծագործող անհատի ձևավորմանը: Խոսելով դաստիարակչական հիմնախնդիրների մասին՝ նշենք, որ ներկայումս դրանք առավել սուր բնույթ են կրում: Դա պայմանավորված է նրանով, որ ժամանակակից պայմաններում երեխայի մանկությունն ընթանում է այնպիսի պայմաններում, որին բնորոշ են արժեքային սնակությունը, հստակ նպատակային կողմնորոշիչների բացակայությունը, սոցիալական շերտավորումների խորացումը, մանկական և պատանեկան միջավայրերում ձևավորվող կոնֆլիկտները, ընտանեկան դաստիարակության բացթողումները: Ֆիզիկայ առարկայի

ուսուցման շրջանակներում անպայման պետք է խրախուսել սովորողի ինքնուրույնությունն ու ստեղծագործականությունը: Կասկածից վեր է, որ նման մոտեցումն էապես կնպաստի սովորողների մտածողության, արժեհամակարգի զարգացմանը: Արժեհամակարգի ձևավորմանը կարող են մեծապես նպաստել ինտեգրված դասերի անցկացումը: Ժամանակակից գիտությունը պահանջում է համալիր գիտելիքների կիրառում, որը հիմնված է միջգիտական կարևոր ու պահանջարկված փոխգործակցության մասին: Եթե միջառարկայական ինտեգրացումն ու փոխգործակցությունը դադարում անհրաժեշտ մակարդակի վրա են, ապա դա, անկասկած, նպաստում է սովորողների մտավոր ստեղծագործական ունակությունների զարգացմանը, որն էլ մտածողության ինտեգրատիվ եղանակի զարգացման հիմք է դառնում, իսկ վերջինս հատկապես արագ զարգացող հասարակության մեջ վերին աստիճանի պահանջարկված է: Գիտական առումով ֆիզիկական ձևակերպում է խնդիրներ, որոնց լուծումը մաթեմատիկայում առաջացնում է նոր գաղափարներ, մոտեցումներ ու մեթոդներ, որոնք մաթեմատիկական նոր տեսության համար յուրահատուկ հիմք են դառնում: Ֆիզիկական տվյալ տեսությունը հիմնվում է գոյություն ունեցող մաթեմատիկական ապարատի վրա, սակայն վերջինս ֆիզիկայում ստեղծագործաբար օգտագործման շնորհիվ զարգանում է՝ զարգացնելով ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ մաթեմատիկական: Ինտեգրատիվ ուսուցման բավական մեծ պաշար ունեն ինտեգրատիվ բնույթի ֆիզիկաքիմիական, կենսաֆիզիկական, ֆիզիկաէկոլոգիական, ֆիզիկամաթեմատիկական, ֆիզիկատեխնիկական, ֆիզիկատեխնոլոգիական ընտրովի դասընթացները, որոնք ևս կարող են սովորողի արժեհամակարգի զարգացման վրա էական նշանակություն ունենալ: Իսկ ի՞նչ ձևերով, մեթոդներով և տեխնոլոգիաներով է նպատակահարմար ֆիզիկայի դասաժամին սովորողին տալ հնարավորություն նաև արժեքներ տեսնել, գնահատել: Անշուշտ, դրան հասնելու համար նախ անհրաժեշտ է ֆիզիկայի ուսուցման գործընթացը անհատականացնել, որը նշանակում է՝

- ձևավորել սովորողների ճանաչողական հետաքրքրությունները, նրանց մտավոր և ստեղծագործ ունակությունները,

- սովորողներին տալ բնության ճանաչման հնարավորության գիտակցում՝ հիմք ընդունելով գիտության ձեռքբերումներն ու այդ հենքի վրա քաղաքակրթական զարգացումները,
- սովորողներին ընձեռել ֆիզիկական գիտելիքների ինքնուրույն ձեռք բերման հնարավորություն,
- անհատական ուղղորդված մոտեցումներով սովորողներին մոտիվացնել դեպի կրթության և ճանաչողության բնագիտական տիրույթ,
- ուսումնական նյութի նորարարություն, ֆիզիկայի օրենքների ու հետևությունների անսպասելիություն սովորողների համար,
- ուսումնական հայտնի բովանդակային նյութի ուսումնասիրում նոր տեսակետի առկայությամբ,
- ֆիզիկայի դասապրոցեսում այդ գիտության զարգացման պատմության առանձին դրվագների նպատակային օգտագործում և անդրադարձ,
- հաղորդած ուսումնական գիտելիքի կենսունակության և հրատապության ցուցադրում,
- սովորողների ծանոթացում գիտատեխնիկական ու տեխնոլոգիական նորություններին: Այստեղից կարող ենք եզրահանգել, որ այս գիտությունն ունի համապատասխան զինանոցը՝ սովորողների գիտակցությունը բարձր մակարդակի վրա հասցնելու: Այստեղ կրկին կարևորենք առարկայի ուսուցչի դերակատարումը, ինչն առանցքային է այն տեսակետից, որ մեր առջև դրված խնդիրը իրատեսական է միմյայն ուսուցչի՝ դասը ճիշտ պլանավորելու ունակություններից ելնելով: Այսպիսով, կարող ենք արձանագրել, որ ուսումնական ծրագրերով նախատեսված բոլոր առարկաները՝ այդ թվում ֆիզիկան, կարող է սովորողի մեջ ձևավորել բարձր արժեքային համակարգ, իսկ այս հարցում ուսուցիչը պետք է ամեն բան անի, որ կարողանա ուսուցման գործընթացն այնպես կազմակերպել, որ ստանա առավելագույն արդյունք: Կցանկանայինք ավելացնել, նաև, որ սույն աշխատանքը մեծ չափով կօգնի մեզ մեր մանկավարժական հետազա

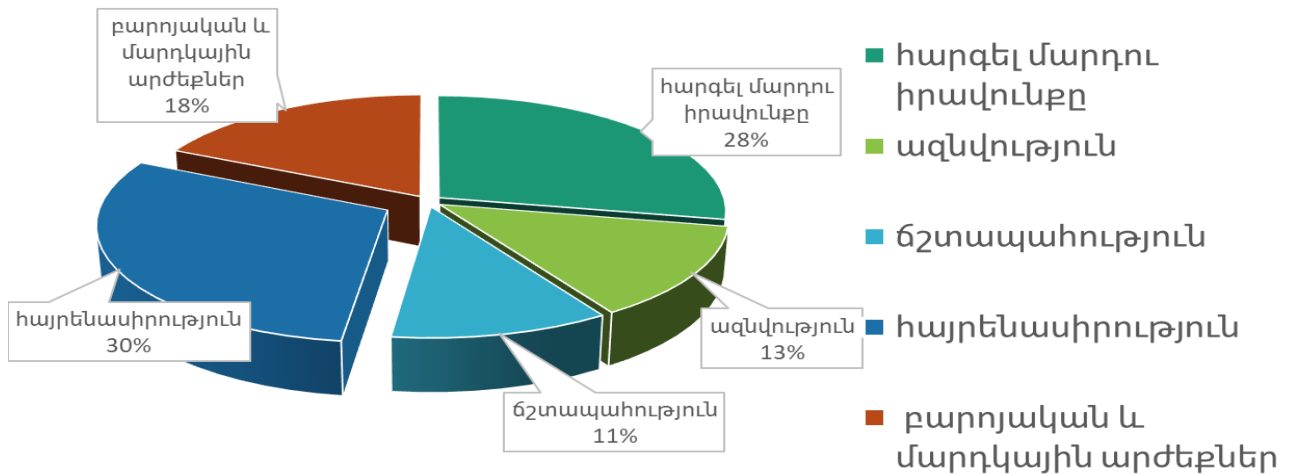
գործունեության ընթացքում, որպեսզի էլ ավելի կառուցողական մոտենանք սովորողների մոտ արժեհամակարգի ձևավորմանը:

ԳԼՈՒԽ 2.

Հետազոտական մաս

Հարցաթերթը նպատակաուղղված է ուսուցիչների շրջանում << ֆիզիկայի> դասագրքերի արժեհամակարգի ձևավորման առանձնահատկությունների բացահայտմանը :

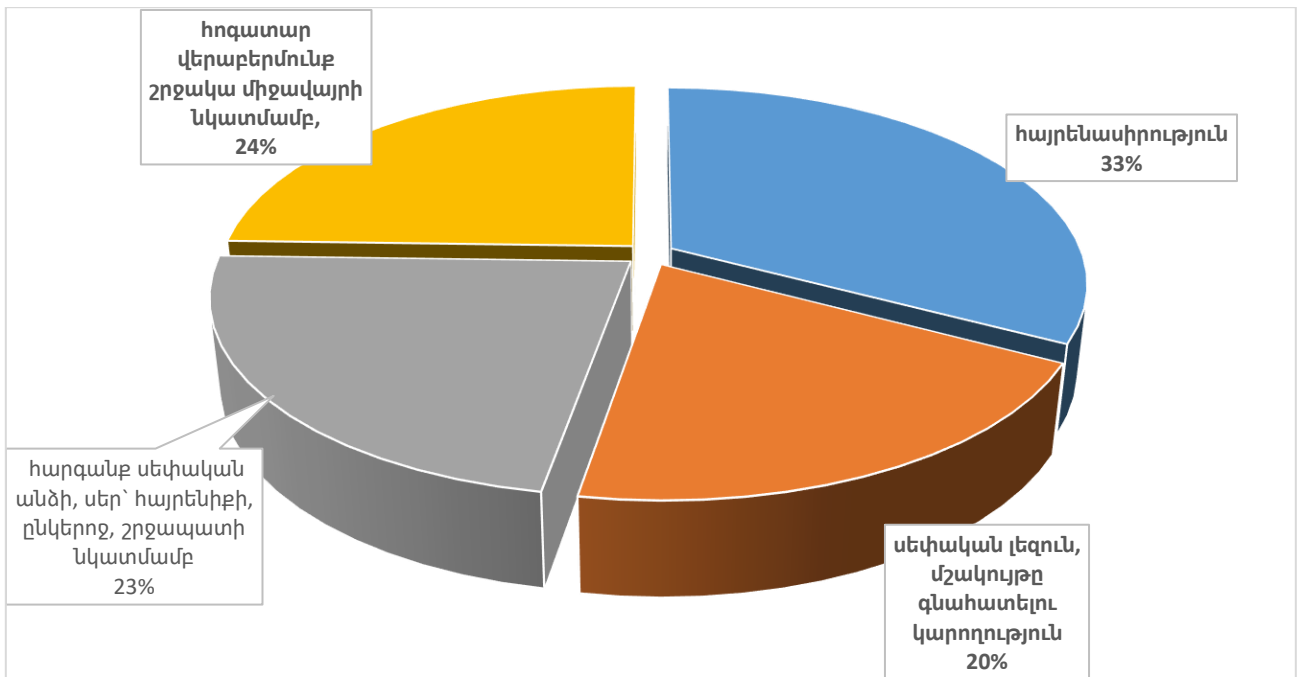
1. Ի՞նչ էք հասկանում արժեք ասելով , նշեք դրանք:

Տրամագիր 9

Վերոհիշյալ հարցին հարցման մասնակից ֆիզիկայի ուսուցիչները պատասխանել են հետևյալ կերպ. նրանց 18%-ը նշել է, որ իրենք կարևոր արժեք են հասկանում, այն ինչը կապված է բարոյական արժեքների հետ՝ ընկերասիրություն, ծնողասիրություն, հայրենասիրություն, այդ արժեքները իրենց համար կարևոր են: 30-ը նշել է, որ արժեք ասելով հասկանում են հայրենիք, ընտանիք, տուն, քանի որ ամուր ընտանիքից է սկսվում արժեքային համակարգ ունեցող քաղաքացու դաստիարակումը, 28%-ը նշել են, որ իրենց համար արժեք է այն ինչ կապվում է հարգանքի արժեքների հետ: Արժեքային կրթությունը ի սկզբանե կրթության անքակտելի բաղադրիչն է եղել: 11%-ը նշել է ճշտապահություն տարբերակը: Այսպիսով ինչպես ամբողջ աշխարհում, Հայաստանում էլ այսօր արժեքային կրթությունը հասարակությանը հուզող խնդիրներից մեկն է: «Երեխան ծնվում է ընտանիքում, հետո դրվում մեր ձեռքերում, որ կոկենք: Նրա համար ո՞վ է աշխարհը ճանաչելու բանալին, ընտանիքում ծնողն է, մանկապարտեզում եւ դպրոցում՝ դաստիարակն ու ուսուցիչը: Երեխան ընտանիքում ծնողի արժեքների կրողն է, իսկ մանկապարտեզում և դպրոցում՝ դաստիարակի և ուսուցչի»:

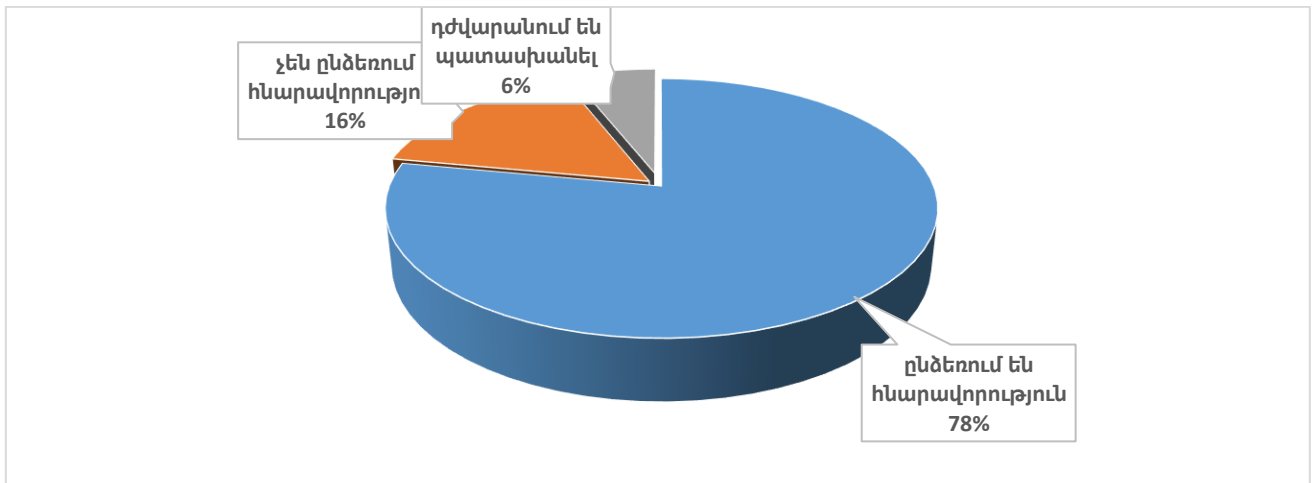
2.Ի՞նչ արժեքներ են այսօր անհրաժեշտ աշակերտներին:

Հարցման արդյունքում պարզ դարձավ, որ «Ֆիզիկայի» դասագրքերում ներառված դասանյութերը նպաստում են սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորմանը: Այսպիսով՝ ամբողջացնելով մասնակիցների պատասխանները, կարող ենք եզրակացնել, որ «Ֆիզիկայի» դասագրքերում ներառված դասանյութերը, առարկայական ծրագիր և չափորոշիչները սովորողների մոտ ձևավորում են բազմաթիվ կարևոր արժեքներ:

Հետազոտվող ուսուցիչների մեծամասնությունը՝ 33%-ը, պնդում է, որ «Ֆիզիկայի» դասագրքում մեծ տեղ է հատկացվում աշխատանքային դաստիարակությանը, մասնակիցների մյուս մասը՝ 23%-ը առանձնացրել է բարոյական դաստիարակությունները: Դասագրքում տեղ են գտել 23% նաև այնպիսի դասանյութեր, որոնք նպաստում են ընտանեկան, ֆիզիկական, գեղագիտական, բնապահպանական դաստիարակության ձևավորմանը: Այսպիսով՝ ուսումնասիրելով ուսուցիչների պատասխանները, կարող ենք հասկանալ, որ դասագրքում մեծ տեղ է տրված աշխատանքային և բարոյական դաստիարակությանը, քիչ մաս չեն, բայց ուսուցիչները պետք է գիտակցեն և դաստիարակեն այնպիսի աշակերտներ, որոնք կունենան համամարդկային արժեքներ և կդաստափրակվեն աշխարհաքաղաքացի:

3. <<Ֆիզիկայի >> դասագրքերը արդյո՞ք հնարավորություն են ընձեռում արժեքների ձևավորման համար:

Տրամագիր 11

Հետազոտությանը մասնակցող <<Ֆիզիկա >> դասավանդող ուսուցիչների մեծամասնությունը՝ 78%-ը պնդում է, որ դասագրքում առկա են բազմաթիվ դասանյութերը, որոնք նպաստում են, հնարավորություն են ընձեռում սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորմանը: Վերլուծելով մասնակիցների նշված պատասխանները կարող ենք եզրակացնել, որ նրանց կողմից առանձնացվել են այն դասանյութերը, որոնցում նկարագրվում, բնութագրվում է բնությունը, գեղեցկությունը, մասնակիցների մյուս մասն էլ նշում է, որ դասագրքի յուրաքանչյուր էջում էլ կան նյութեր, որոնք ունեն գեղագիտական նշանակություն և սովորողների մոտ ձևավորում են գեղագիտական ճաշակ:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ելնելով վերը նշված հետազոտությունից եկանք հետևյալ եզրահանգումների,

- Հանրակրթական դպրոցում դասավանդվող առարկաները, ազատ հաղորդակցումը, սոցիալականացման և դաստիարակության ձևերի բազմազանությունը մեծ ազդեցություն են թողնում սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորման վրա. արժեհամակարգի ձևավորման թերությունները չափազանց դժվար է հաղթահարել հետագա տարիներին, իսկ բացթողումները կարող են պատճառ դառնալ անհատական զարգացման բացասական հետևանքների:
- Հանրակրթական դպրոցում կրթադաստիարակչական գործընթացի կազմակերպման ընթացքում պետք է հաշվի առնել սովորողների տարիքային առանձնահատկությունները, անհատական պահանջմունքները՝ ձևավորելով հասարակության զարգացման համար անհրաժեշտ անձնային որակներ:
- Ժամանակակից մանկավարժական գրականության մեջ գոյություն ունի ուսումնական դասագրքերի տարբեր սահմանումներ և նկարագրություններ: Ամբողջացնելով դրանք, կարելի է նշել, որ ուսումնական դասագիրքն այն գիրքն է, որը բովանդակում է տվյալ ուսումնական առարկայի գիտական գիտելիքների հիմունքները, շարադրված է ըստ դիդակտիկական սկզբունքների, համապատասխանում է ուսումնական ծրագրերի պահանջներին, նախատեսված է ուսումնական նպատակների իրագործման համար և բխում է հասարակության պահանջմունքներից, գիտատեխնիկական առաջընթացի արդի միտումներից:
 - <<Ֆիզիկա>> դասագրքի դերը սովորողների արժեկողմնորոշման գործում մեծ է. ազգային հպարտության ոգով, ստեղծագործական, մշակութային որակներով սոցիալականացված անհատի ձևավորման ու զարգացման համար, որի համար պետք է ներառվեն դաստիարակության հետևյալ բաղադրիչները.
 - Բարոյական արժեքներ՝ ազնվություն, սեր իր և միջավայրի հանդեպ, հարգանք, հոգատարություն,
 - Գեղագիտական արժեքներ՝ գեղեցիկի, մարդու, շրջակա միջավայրի ճանաչում, ընդունում և պահպանում,

- Մտավոր արժեքներ՝ սեր դեպի գիտելիքը, դպրոցը, գիրքը, ինքնաճանաչողություն,
- Իրավական արժեքներ՝ իրավունքի ձևավորում, պարտաճանաչություն, կարգապահություն ,
- Ֆիզիկական արժեքներ՝ անձնական հիգիենա, առողջություն, օրվա ռեժիմ և այլն:
- դպրոցականների արժեհամակարգի ձևավորման հիմնախնդրի կարևորությունը բխում է ժամանակակից աշխարհում հասարակության արժեքային պատկերացումների շարունակական գործընթացներից: Ձևավորված արժեհամակարգի հիման վրա են որոշվում անձի վարքի դրսևորումներն ու մտածելակերպը

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Աբովյան Խ., Երկերի լիակատար ժողովածու, հ. 5, Երևան, 1950:

2. Ալեքսանյան Լ. Պ. Դպրոցականների մտածողության զարգացումն արդի պայմաններում», Երևան, 1987:
3. Ամիրջանյան Յու. Ա. , Ա. Խ. Սահակյան «Մանկավարժություն», Երևան, 2005:
4. Գյուլամիրյան Ջ., Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկա, Երևան, 2015:
5. Թորգոմյան Լ., Մանկավարժական արժեքանության հիմունքներ, Երևան, 2009:
6. Թորոսյան Կ., Չիբուխյան Կ., Խաչատրյան Հ., 50 հարց ու պատասխան տարրաան դասարանների ուսուցիչների համար, մաս 2-րդ, Երևան, 2013:
7. Թովուզյան Ա., Հումանիստական դաստիարակության հիմնախնդիրը մանկավարժության մեջ, Երևան, 2009: